

RICARD JORDÀ I GÜELL

La Restauració del Somatent pel Comte de la Unió a la llum de documentació de l'Arxiu Històric Municipal d'Olot

Un dels fets que més repercusió tingueren en el transcurs de la Guerra Gran fou, ben segur, la reinstauració del Sometent, anul·lat, com tantes altres institucions del país, per Felip V

Davant les greus circumstàncies amb què es veié enfrontada la Monarquia Espanyola, el Capità General Comte de la Unió hi va recórrer com a mesura de força per contrarestar la descomposició de l'exèrcit regular.

Aquesta és, en síntesi, la versió acceptada fins ara pels historiadors, vegeu si no com s'expressa Tasis, «... la de resuscitar els antics sometents de Catalunya...» (1); Ferran Soldevila diu: «El nou general convençut que no podia sostenir l'avançament dels francesos i que tota la salvació estava en el poble, havia resuscitat el *Sometent* (6 de maig de 1794)» (2), i Joan Mercader escriu: «... l'antic Sometent dissolt per Felip V, va ésser *de sobte* resuscitat per aquell Capità General» (3); sols Bofarull, que es fia de Paluzie —l'historiador olotí—, afirma que els sometents s'iniciaren a Olot (4), però sembla que la seva afirmació va passar per alt, i s'ha anat repetint, d'un autor a l'altre, que la Unió va tenir la idea de restablir-lo sobtadament. Mes en els registres de l'Arxiu Històric Municipal d'Olot hem trobat unes anotacions que, ens sembla, deixen ben palès que Unió va limitar-se a estructurar un moviment espontani del poble.

El 14 d'octubre de 1793 —encara el general Ricardos, ple de vida i en plena campanya victoriosa, es trobava al cap de la Capitania General del Principat—, l'Ajuntament d'Olot pren la resolució de gravar amb un sou per lliura la venda de carn i, així mateix, carregar el Dret del Vi —impost municipal que pesava sobre aquesta mercaderia— als qui n'eren exempts, prèvia l'acceptació per part d'aquests, donant-los, per presentar les reclamacions que creguessin oportunes, temps fins al dia següent d'haver pregonat per la vila aquest acord del Consistori. Pregó que es féu el mateix dia 14, i al següent, no havent-se presentat cap oposició, al contrari, les comunitats religioses, consultades directament, han acceptat explícitament, s'acorda fer ferma la resolució (5).

En prendre aquesta determinació es diu que els nous impostos seran per al sosteniment de les despeses de la Junta de Defensa i *sometent*, a la qual ja ara s'avancen 600 lliures dels cabals municipals, d'on, quan calgui, se'n bestreuran més per al mateix fi.

No deixa cap dubte sobre la presència del mot *sometent* l'acta on es registren aquests acords, que resa: «Primeramente: En atención de que la Junta comisionada para los negocios pertenecientes a *somatenes* y defensa de la Villa...» Seguidament s'insereix el text del pregó que, entre altres coses diu: «... que per satisfacer los gastos que corrian per rahó dels *somatens* y sos dependents y de defensa de la Vila...».

El gener següent (de l'any 1794) Josep Cors i Caralt ha sol·licitat que se li concedeixi la distinció de Ciutadà Honrat de Barcelona. Cridant a informar l'Ajuntament de la vila, després d'enumerar els càrrecs que dins el consistori ha ostentat Cors i la bona situació social i econòmica del sol·licitant, afegeix: «Que el dicho Cors en las actuales circunstancias de la Guerra contra la Francia, no solamente ha apromtado á sus propios gastos doze hombres armados por todo el tiempo que lo solicitó el Magnífico Ayuntamiento, a fin de impedir la invasión de aquellos enemigos, sino que también ha acudido él mismo en Persona con la Partida de gente que le **habia confiado** el Ayuntamiento dirigiéndose acia la Frontera en ocasión que dichos enemigos amenassaban la entrada» (6). Per altra documentació (7) sabem que Cors era un dels capitans del *Sometent*, i és de creure que fou en qualitat de tal, que va actuar contra els francesos.

Per què va crear-se la Junta de Defnsa i *Sometent*? Un escrit adreçat a Manuel Godoy —aleshores Duc d'Alcúdia— el 14 de març de 1794 per aquest organisme ens ho diu ben clar (8): El 4 d'octubre els francesos havien ocupat Camprodon. Els olotins, esverats per la proximitat de l'enemic, el 12 d'aquell mateix mes es reuneixen per arbitrar la forma en què poden defensar-se i resolen crear 54 companyies de 32 homes cada una i mantenir-les en peu de guerra tot el temps que duri la contesa.

L'esverament dels olotins era ben justificat, car no era el veure's privats «de la suave y benign dominacó de un Rey que tanto aman y veneran» el que temien, sinó patir una devastació com la soferta per Camprodon, que no fou minsa, si hem de creure el que diuen els regidors d'aquella vila: «Esta villa ha quedado reducida a zenisas delas quatro partes las tres, por el varbaro furor delos que llaman Patriotas, igualmente quedan quemados sus templos, ni vestigio de Santo a quedado, toda la villa robada, los vecinos an desabitado, ia no existe ningun rico, todos pobres, dignos de la maior caridad y compacion, no se hoyen mas que clamores al pasar por estas desconocidas calles y porque? porque les an quemado la casa, estan desnudos y sin pan, pregunto troya puede compararse con Camprodon? lo dudo, que paso para la Historia» (9) I no creiem que sigui massa exagerada la pintura, ja que sols tres regidors i el síndic signen l'escrit, els altres, així ho fan constar, han deixat la vila.

185 Amb totes aquestes dades queda ben segur que abans del 6 de maig de 1794 (data de l'ordre del Comte de la Unió *resuscitant* el Sometent) ja l'havia reorganitzat espontàniament el poble al veure's en perill d'invasió. Però encara ens resta un altre document que acaba de reblar el clau. És un escrit del Comte de la Unió, que l'Alcalde Major de Camprodon retransmet als ajuntaments del seu partit. En ell, la Unió demana diverses dades conduents a posar en pràctica la idea de reorganitzar el Sometent, donant-li, diu, «un cierto orden y método subsistente a los mismos Somatenes o Gentes Armadas, de que resulte más efectivo su servicio, mayor adhesión a ejecutarlo y *mucha menor fatiga de la que han experimentado hasta el día*» (10). Com es pot veure, és la Unió mateix qui reconeix que el Sometent ja estava funcionant, sols cerca donar-li més eficàcia i fer el servei menys penós als homes integrats en la organització.

Resumint, doncs, tenim que, sota el comanament del general Ricardos, Olot, en veure's amenaçat d'invasió, s'apresta a la defensa i posa en peu de guerra 1728 homes, als que aplega en una organització a la qual anomena Sometent. Per a sostenir-la crea nous impostos que ha d'administrar la Junta de Defensa i Sometent. Abans del gener de 1794, i per tant força abans de que accedis a la Capitania General el Comte de la Unió, aquest Sometent havia entrat en batalla sota el comanament d'olotins com Cors. I si la Unió mateixa diu que sols vol donar més eficàcia a una organització ja existent, creiem que no ens cal tenir cap dubte, Unió no va resucitar de sobte el vell Sometent extingit per Felip V, sols, i ja és molt, va dotar-lo d'una ordenació que li ha permès sobreviure fins avui tot prestant bons serveis al país, el Sometent va eixir del poble que el necessitava per a protegir-se quan no el podien protegir les forces de l'exèrcit regular.

No voldríem que es cregués que la nostra intenció és reivindicar per a Olot la prioritat en la creació del Sometent, ben al contrari, suposem que no foren sols els olotins els qui en aquells moments s'armaren. En un memorial del nostre Ajuntament de l'any 1798 sembla entreveure's-hi que hi devia haver altres Sometents; diu que era continuat el trànsit per territori olotí «de los Somatenes en el año de 1793, 1794 y parte de 1795» (11). Si ja pel 93 era continuat el pas de «los Somatenes», és que no era un sol Sometent, sinó diversos y segurament de diverses localitats.

I per acabar, una última remarca un cop més en la actuació espontània de Catalunya durant aquesta guerra, es féu vistent la desconfiança del poder central i dels seus representants envers els catalans. Per l'abril del 1794 la Unió demana a Olot que justifiqui quines intencions el menaren a formar les 54 companyies del Sometent. El dos de maig, reunits l'Ajuntament, la Junta de Capitania i una nombrosa representació de veïns (12), nomenen una comissió de tres diputats perquè compareixin davant del Capità General en nom dels olotins i exposin per què havien movilitzat aquells quasi dos milers d'homes i despès unes 40.000 lliures en cosa d'un mes i mig per acudir a una defensa que no els donaven les forces regulars. Era ben amarg veure's en

la precisió de justificar l'haver-se anticipat d'uns mesos a fer el que, al cap de pocs dies, els seria manat.

Tota la documentació citada és procedent de l'Arxiu Històric Municipal d'Olot. Hem respectat l'ortografia i puntuació dels originals en fer-ne la transcripció.

- (1) RABAEU TÀSIS. — La Revolució francesa i Catalunya. — Barcelona, 1962, pàg. 49.
- (2) FERRAN SOLDEVILA. — Història de Catalunya, vol. III. — Barcelona, 1935, pàg. 72. El subratllat, sometent, a l'original.
- (3) JOAN MERCADER. — Els Capitans Gnerals. — Barcelona, 1957, pàg. 160. El subratllat és nostre.
- (4) ANTONI DE BOFARULL I DE BROCA. — Historia de Cataluña. — Barcelona, 1878, vol. IX, pág. 432.
- (5) Manual de la Universitat 1793-1800. — Actes del 14 i 15 d'octubre de 1793.
- (6) Reales Ordenes. — Disposiciones y Veredas de los siglos XVIII y XIX. — Certificación del 24 de gener de 1794.
- (7) Manual de la Universitat 1793-1800. — Acta del 20 d'abril de 1794 on es discuteix el repartiment de la talla ocasionada pel sosteniment del Sometent.
- (8) Solicitudes 1705 a 1799. — Plec de l'any 1794. (Veuse Apèndix I, on transcrivim el document).
- (9) Solicitudes 1705 a 1799. — Plec de l'any 1794. — Solicitud de Camprodon a l'Intendent del 7 de juliol de 1794.
- (10) Reales Ordenes. — Disposiciones y Veredas de los siglos XVIII y XIX. (Veure Apèndix II, on transcrivim el document en la part que s'ha conservat, dissortadament, com tanta altra documentació d'aquells anys, sols ens ha arribat fragmentàriament.)
- (11) Solicitudes 1705 a 1799. — Plec de l'any 1798. — Solicitud d'Olot a l'Intendent.
- (12) Manual de la Universitat 1793-1800. — Acta del 2 de maig de 1794. Els assistents a la reunió eren: Francesc Fillol, Batlle Reial; Dr. Manuel Bassols, Dr. Pau Casabona, Francesc Bartris, Ignasi Isamat i Pujol, Salvi Llorens, Josep Subiràs, Regidors; Francesc Sataló i Antonio Dutrem, Diputats; Francesc Camps i Vilar, Síndic Personer; a més, Ignasi Fontanella i Morató, Ciutadà Honrat de Barcelona; Dr. Ignasi Vlla; Dr. Esteve Bassols; Dr. Jaume Serrat i Calví; Dr. Albert Serrat i Callís; Ramon Fluvià; Esteve Sayol; Ramon Serra i Ginesta; Josep Cors; Onofre Serrat i Calví; Josep Bastons; Jaume Curós i Serra Igosa; Pere Caum; Jaume Vilar; Antoni Lladó; Francesc Salgas; Agustí Coromina i Masmitjà; Geroni Coromina i Masmitjà; Miquel Esparraguera; Esteve Serra; Pere Prats; Pere Matas; Joan Poudevida; Joan Pagés; Pere Vivet; Francesc Morat; Rafael Noguera; Josep Sala; Josep Lamarca; Jaume Quintana; Miquel Turroella, i Francesc Prat, Foren comissionats, el Dr. Albert Serrat i Callís; el Dr. Pau Casabona, i Jume Curós i Serra Igosa.

Es de remarcar que la majoria d'aquest noms els trobem ostentant càrrecs municipals o paramunicipals en diverses ocasions.

APENDIX I

Exmo. Señor

Muy Señor nuestro: No es fácil a la Junta que formó la Villa de Olot el día 12 de octubre del próximo pasado ao, con motivo de la invasión ejecutada por el Ejército Francés en la Villa de Camprodon el día quatro del mismo, exponer a V. E. el sobresalto, y general consternación en que puso a sus moradores la sola imaginación, y pensamiento, que si los progressos de aquella invasión se extendiesen a esta Villa, distante solo de quatro o sinco horas dela de Camprodon, podían verse privados de la suave y benigna dominación de un Rey que tanto aman y veneran; I assí dende luego se juntó lo mas principal de la Villa, en el Cuartel del Angel, a fin de tomar quantas medidas y precauciones fuesse dable, para contener los Franceses en qualquiera expedición que intentasen contra la Villa, y su comarca, y conociendo que no avia otro medio mas, que el de tener gente prompta para oponerles siempre y quando intentasen alguna expedición contra ella, unánimemente se resolvió formar sinquenta, y quatro compañías de treinta, y dos hombres cada una, que deberán mantenerse en pie durante la actual guerra, y voluntad de sus Capitanes confiriendo el poder gubernativo y económico de dicho Cuerpo a la Junta que se nombró de ocho individuos de aquellos a quien ha parecido deber exponer a V. E. los sentimientos de los moradores de esta Villa, acompañando a V. E. el adjunto testimonio por el qual más por menor quedará V. E. informado de todo; suplicando al mismo tiempo a V. E. sea de su agrado, ofrecer a los Reales Pies de Su Magestad, este servicio que haze la villa de Olot, que está prompta en sacrificarse en defensa de Su Monarca. Dios guarde a V. E. muchos años.

OLOT, y marzo 14 de 1794.

Exmo. Señor

B. L. M. de V. E.

sus más atentos servidores.

(Segueix la signatura d'Ignasi Vila.)

Excmo. señor Duque de la Alcudia.

APENDIX II

El Exmo. Sor. Capitán General de este Ejército y Principado con fecha de 19 del corriente me dize lo que sigue

Al propio tiempo que las urgencias actuales y la necesidad de atender á la defensa del territorio del Rey y hacienda de sus amados vasallos exigen la congregación de éstos en somatenes armados para que ocupando los puestos ventajosos y acudiendo a donde las circunstancias lo pidan hagan frente a los Enemigos, los reducen si intentan internarse en el Principado

y quebranten sus perniciosos designios, requiere la consecución de tan importantes objetos que se dé un cierto orden y método subsistente a los mismos Somatenes, o Gentes Armadas, de que resulte más efectivo su servicio, mayor adhesión a ejecutarlo y mucha menor fatiga de la que han experimentado hasta el día.

Para solidar pues esta idea, que deseo poner en práctica porque cederá en bien común y particular de todos, necessito que V. M. satisfaga con la possible prontitud, claridad y distinción los siguientes puntos.

1.º Con qué número de Gentes abtas y útiles para tomar las Armas, y marchar a defender la frontera podrá contarse en todo el territorio de la Jurisdicción del Partido de su Cargo y con respecto al que fuere en quantas compañías, Partidos tercios, o divisiones convendrá repartirse para que con Comandantes segundos & de los mismos naturales que sean a propósito hagan el servicio en donde sea menester.

2.º Deviendo, según la fuerza a que ascienda, emplearse una parte solamente y la otra quedará de retén en los Pueblos para que relevándose de tiempo en tiempo sea más llevadero el trabajo sin perjuicio de que concurra su total si la urgencia lo pide me dirá V. M. que tendrá presente la responsabilidad a conservar al Rey los Pueblos, y territorio que le han encargado la que podrá emplearse de continuo en los puestos comprehendidos en él, o en la frontera y quanta gente en cada uno para asegurar probablemente una regular de fuerza.

3.º En el supuesto de que se considerará, como es justo, a los que se hallen en servicio efectivo el Prest correspondiente para su decente manutención y que auxilien a sus familias los que las tengan, me manifestará V. M. la cantidad que juzgue podrá señalárseles, atendidas las circunstancias y los precios de los víveres en el parage en que residan

Tramès per l'Alcalde Major de Camprodon, D. Manuel Gutiérrez de Venero y Bustillo, amb data del 24 d'abril de 1794.